

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ВІННИЧЧИНИ
В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕСЛЕННЯ ПОКОЛІНЬ ТА
АБРИСНОСТІ ПОКОЛІННЄВИХ ПЕРЕЖИВАНЬ**

Зелененька І. А.

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української літератури
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Крупка В. П.

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української літератури
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Поляруш Н. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української літератури
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Ткаченко В. І.

*кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

**MODERN UKRAINIAN LITERATURE OF VINNYTSIA REGION
IN THE CONTEXT OF THE PROBLEMS OF DEFINITION OF THE
GENES AND THE FRAMEWORK OF THE GENERAL EXPERIENCE**

Zelenenka I. A.

*candidate of philological sciences, senior lecturer
of the department of Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsuibynskyi State Pedagogical University*

Krupka V. P.

*candidate of philological sciences, senior lecturer
of the department of Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsuibynskyi State Pedagogical University*

Poliarush N. S.

*the candidate of philology sciences, the associate professor,
head of the department of Ukrainian Literature Chair
Vinnytsia Mykhailo Kotsuibynskyi State Pedagogical University*

Tkachenko V. I.

*candidate of philological sciences, assistant professor
of the department of Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsuibynskyi State Pedagogical University*

Анотація. У статті йдеться про спробу окреслення в літературі Поділля, Вінниччини зокрема, поколінь, поколінневих переживань, що є неминучими формами зміни з історико-культурних епох. Їхня тяглість, дискусії та конфронтації є травматичними або драматичними. Зрідка зіткнення поколінь, форматів не викликають стресів у культурі та в суспільстві, у носіїв та користувачів культурного продукту. Наголошується на тому, що часто саме

війна провокує складні трансформаційні процеси. По-різному актуалізуються національні, європейські, світові цінності, що, переосмислені поколіннями, донесені до громадськості в літературно-художніх творах, формують державницьку (від поколінневої до народної) етику.

Summary. The article deals with the description in the literature of Podillya, Vinnytsia region, in particular, of literary generations, as well as the experiences of these generations, which are forms of changes in historical and cultural epochs. Their durations, discussions, and confrontations are traumatic or dramatic. Occasionally, generations, formats do not cause stress in the culture and society, in the media and in the users of the cultural product. It is emphasized that often the war provokes complex transformation processes. The national, European, and global values, which are rethought by generations, are communicated to the public in literary works, and shape the state (from generations to people) ethics in different ways.

Ключові слова: поколіннєве переживання, художня література як культурний продукт, літературна дискусія, мистецький конфлікт, літературно-мистецька організація.

Key words: experience of generations, fiction as a cultural product, literary discussion, artistic conflict, literary and artistic organization.

Проблема зміни поколінь у мистецтві загострилася в кінці ХХ століття разом із кризою методологій після розпаду СРСР – що і як вивчати, які принципи поділу, групування, аналізу й синтезу застосовувати у підходах до розуміння літератури зламу століть. Тому поняття «поколіннєве переживання» швидко закріпилося у соціокультурній свідомості народів, котрі отримали посттоталітарний шок або були дотичними до цього. Нагадаємо, що українська материкова література якісно оновилася на початку 1960-х років, із приходом шістдесятників-конформістів та нонконформістів, це був відчайдушний виклик репресивній політичній системі, що перегукувався тоді найбільше хіба з діяльністю Нью-Йоркської групи. Це яскраве, широке й контекстне явище, звісно, актуалізувало проблему

окреслення літературних генерацій/поколінь, що була заявлена ще на початку ХХ ст. в літературі молодого українського модернізму (згадаймо тут погляди Миколи Євшана). Історичний парадокс, тяглість, поколіннєві переживання – це те, що буде змінюватися з плином часу, із розвитком інституцій в Україні, а тому Вінницька письменницька організація незмінно зацікавлюватиме мистців і дослідників мистецтва в контексті діяльності НСПУ, як і Асоціація українських письменників та інші угруповання, бо ж чи не в кожному реномені існують чи можуть існувати моменти феноменологічні. Поколіннєві переживання як дискусія, як фрагмент терміносистеми сучасних літературознавців – явище цікаве й не однозначне. Справа в тім, що термін окреслив Микола Євшан (поручник УСС, що загинув і похований у Вінниці) [17, с. 60]. Дослідники вважають це природнім антропологічним процесом, цитуючи Івана Дзюбу: «Старше покоління, без постійного допливу нових сил, не може забезпечити повноти літературного життя, нове слово повинні сказати нові люди...» [3, с. 45].

Отже, покоління є актуальними, своєчасними й сучасними, а також генетично обумовленими явищами мистецтва, літератури зокрема, що здатні структурувати суспільство, впорядковувати життєві цикли, спрямовувати, цементувати мораль і свідомість. Цілком зрозуміло, що те покоління, яке є носієм максимального, а не васального впливу, еволюційно-поступально або ж через гостру полеміку й конфлікти займає домінуючі позиції в країні, в суспільстві, що являють собою соціокультурне структурування з уже генерованими попередниками креативними цінностями. Отже, ми зосередимо свою увагу на окресленні поколінь подільського письменства та на тих факторах, що на них впливають. Над проблемою періодизації подільської літератури в контексті материкової української літератури й поза ним, але в зв'язку з проявленням поколіннєвих переживань, якщо заглиблюватися в історію вітчизняного літературознавства, працювала глибоко, а не фрагментарно, кафедра української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського й продовжує

відповідну наукову практику. Викладацький склад кафедри образ науковою проблемою літературні контексти ХХ століття, що безпосередньо пов'язано з сучасною інтерпретацією класичних, модерністських, постмодерністських текстів відомих подолян. Про досягнення в цьому напрямку свідчать Всеукраїнські наукові конференції про творчість Леоніда Мосендза у контексті вісниківського неоромантизму, про Юрія Клена та міжвоєнну добу в українській літературі, про епос Галини Журби в ідейно-естетичному контексті міжвоєнної доби, про Михайла Коцюбинського й український модернізм, про творчість Павла Богацького в контексті української літератури ХХ століття, а також про постать Миколи Євшана (Федюшки) в контексті розвитку українського модернізму й діяльності УСС на Поділлі [14, с. 48–53; 15, с. 51–57]. Традицію «Подільських криниць», яку вибудував як стратег, а не лише як науковець, професор Анатолій Подолинний, продовжила Ірина Зелененька, яка виконувала під його керівництвом дисертацію про творчість дисидента, дотичного до Поділля [4], у хрестоматійних працях «Інверсія серця – із покоління двотисячників» [5], «Подільські божичі» [9].

Покоління – це не тільки певні об'єднання, авангард, фундамент, а й розрив, дифузія, стикання й накладання, трансформація, інтеграція й успадкування, відторгнення й засвоєння історико-культурного, філософського досвіду. До того ж, межі поколінь, як правило, не вельми чіткі (або ж аморфні), вони можуть бути різновстановленими в працях науковців на підставі значенєвості та зовнішніх впливів, а тому в культурі ХХ століття та й, відповідно, у сучасній культурі, літературі зокрема, поняття поколіннєвого переживання прив'язують із ключовими персоналіями певного століття, із епохальними історичними подіями, часто – із баталіями, які певне покоління осмислило або ж намагалось забарвити, докорінно змінити свою участь.

Сучасна література Вінниччини сприймається разом із напрацьованими протягом століття міжнародними зв'язками, що нині видозмінили форму, вектор і забарвлення поколіннєвих переживань, які інтерпретувалися традиційно, із відліком від переживань шістдесятників, у контексті їхнього

словесного космосу. Найчільнішими тут будуть зв'язки з польською (Катерина Девдера, Ірина Зелененька), із чеською, латиською (Віктор Мельник, Ліна Мельник), із німецькою (Анатолій Подолинний, Михайло Каменюк, Віталій Борецький), із боснійською, сербською, хорватською (Катерина Калитко), із угорською (Олександр Вешелені, Юрій Сегеда), із румунською (Михайло Каменюк, Юрій Сегеда, Анастасія Дан), із російською (Андрій Стебелєв), із білоруською (Тетяна Яковенко), із грецькою (Василь Кобець) літературами й мовами; це безпосередньо пов'язано зі школою перекладу Михайла Коцюбинського, Володимира Свідзінського, Андрія М'ястківського, Василя Стуса [9, с.3-6], із європейським контекстом творчості Юрія Клена [13, с.60], Леоніда Мосендза [18], Євгена Гуцала [12].

Міжнародна діяльність літературних кіл зводиться до ряду ентузіастів, серед яких Михайло Каменюк, Вадим Вітковський, Василь Кобець, Андрій Стебелєв. Це позірно відображено в ряді презентацій: книги Ірини (Лялі) Нісіної (Австралія) «Пальто мадам Гройсман или Жмеринка-Жмеринка, Винница: немного лет назад» (авторка передала кошти від продажу накладу для лікування поранених на Донбасі вінничан), дитячих книг та поезії Генріха Діка (Німеччина) в перекладах Михайла Каменюка, меценат ініціював конкурси казок, у якому були відзначені й подоляни, узявся за переклади вінничан німецькою мовою. Ірина Нісіна – член міжнародної спілки письменників «Новий сучасник». Входить до складу австралійської асоціації письменників. Її твори друкують у літературних журналах багатьох країн світу. Юрій Педан переклав «Червону війну» італійця Курціо Малапарте (Керт Еріх Сукерт), письменника, режисера, військового кореспондента та дипломата, хоча він відомий за межами Італії завдяки повістевим творам «Капутт» та «Ла Пеле» (частини згаданої книги були написані в Качківці, що на Ямпільщині). Зі сприяння Віктора Мельника в Україні презентували кілька мистецьких проєктів польська письменниця, реставраторка, музикантка Божена Боба-Дига та віртуоз-акордеоніст Мацей Зімка. В Угорщині народився поет Іван Байдак, закінчив школу в місті Кечкемет, із 80-х років живе та

працює як літератор і краєзнавець у Хмельницькому. Мовна етнопедagogіка, навіть лінгводидактики, есхатологія й історіософія чітко простежуються від поезії Анатолія Подолинного «Мова» до поезії Тетяни Яковенко «Ми українки». У поезії українського, подільського Петрарки Михайла Каменюка є сповідальні рядки, це молитва до рідного краю й рідної літератури: «Моє Поділля – стежка руса / До богоокої ріки. / Від Коцюбинського до Стуса / Стоять у слові земляки» [9].

Так і є насправді, як написав поет, це вже канон Вінниччини, щедрої, багатой літературно-мистецькими талантами землі, що зваблювала свого часу Гійома де Боплана, Вільгельма фон Габсбурга, Юзефа Пілсудського та Юліуша Словацького, Оноре де Бальзака, Петра Чайковського, Шалома Алейхема та Овсія Дріза, Олександра Пушкіна й Тетяни Волгіної, красою природи, вродою жінок, щирістю людей праці на землі. Поділля вабило Тараса Шевченка, Марка Вовчка (Марію Вілінську), Олену Пчілку (Драгоманову), Лесю Українку (Ларису Косач-Квітку), Симона Петлюру, інших великих і геніальних українців. Вінниччина стала колискою для плеяди майстрів художнього слова, це батьківщина класика європейської літератури, світового імпресіоніста Михайла Коцюбинського, російського поета Миколи Некрасова, польського романіста Ярослава Івашкевича, українського гумориста Степана Руданського, письменника-пілігрима Миколи Трублаїні, а також письменників-фронтників – романіста Василя Земляка, Михайла Стельмаха як літописця патріархального подільського краю та Андрія М'ястківського як автора творів для дітей, феноменального поета, науковця й дисидента Василя Стуса.

Можна довго диспутувати про формальність і неформальність у підході до писання про тих, хто входить чи входив із подолян до НСПУ, довго визначати особливості ВО НСПУ як формації із різними видами комунікації з іншими організаціями, мистецькими й не власне мистецькими. Однак її утворення, існування, розвиток і забезпечення національних абрисів у культурі України (від часів реорганізації після розпаду СРСР) – незаперечний

факт, адже зруйнувати те, що вже є в країні – значно простіше, аніж вибудувати новий формат (скажімо, без державницької основи та соціальної платформи); до того, практика ВО НСПУ не перешкоджає формуванню неформальних гутірок, різноманітних статутних організацій та ін., але передбачає в сучасних умовах не лише власне літературну роботу, а й менеджерську.

До вісімдесятих років функціонувала міжобласна організація письменників Поділля, що поєднувала мистців красного слова Вінницької та Хмельницької областей УРСР. У 1980 році обласні організації отримали окремі статуси. Проте питання про покоління, межі поколіннєвих переживань (зокрема, про поділи на сімдесятників та вісімдесятників) ніхто не ризикував підіймати, хоча шістдесятники й дисиденти були на той момент відомими явищами на Поділлі. Біля витоків письменницької організації Вінниччини були: прозаїк, драматург і перекладач Дмитро Дереч, прозаїк Микола Тарновський, поет і прозаїк Кирило Курашкевич, письменник, перекладач і літературознавець Іван Глинський, поет і публіцист Микола Студецький, письменник, журналіст і кіносценарист Євген Гуцало, письменник, журналіст Олег Черногуз, поет, журналіст і громадський діяч Петро Перебийніс, поет, публіцист, перекладач і літературознавець Анатолій Бортняк, прозаїк, публіцист і літературний критик Леонід Пастушенко, поет, прозаїк, публіцист Анатолій Звірик [6, с.362]. У той час вони продовжували традиції видатних письменників, вихідців із Поділля, чия творчість не викликала гніву соцреалістичної критики, Степана Руданського, Анатолія Свидницького, Марка Вовчка, Михайла Коцюбинського, Миколи Трублаїні, Михайла Стельмаха, Василя Земляка [6, с.362-365].

У часи СРСР вельми показовими були обміни творчими делегаціями УРСР і РФСР, зокрема, подолян – із Кабардино-Балкарією, Липецькою областю, а також трибунні виступи у трудових колективах підприємств у навчальних закладах, у колгоспах та радгоспах. Із прийняттям незалежності України практика змінилася – знаковими стали міжнародні європейські

платформи за участю творчих делегацій білорусів, поляків, румунів, молдаван, придністровців та ін., зокрема цьому посприяв проект «Євро регіон Дністер». Подільські письменники, котрі стали помітними для громадськості за часів «перебудови», лобювали інтереси щодо відкриття у Вінниці пам'ятників Михайлові Коцюбинському (1989) та Василеві Стусу (2002), зі сприянням вінницьких письменників споруджено пам'ятники Тарасові Шевченку в Тульчині (1991) та в Хмільнику (2006), пам'ятний знак Валер'янові Тарноградському в його рідному селі Уланові Хмільницького району (2002), погруддя Зінаїді Тулуб у Брацлаві (2010) та Володимиру Забаштанському у Браїлові (2017). Уже двічі знаковою мистецькою подією ставало в Вінниці та на Вінниччині Шевченківське свято, запроваджене в НСПУ «В сім'ї вольній, новій...» (1991), (2018) [7].

Імпреза сучасних українських подолян – це поезія, проза, драма, ліро-епос та публіцистика, найпродуктивніше створювана в периметрі останніх десятиліть ХХ й на початку ХХІ століття, котра постала навколо переосмислення вже незаангажованих політично авторитетів Михайла Коцюбинського, Володимира Свідзінського, Євгена Гуцала, Василя Стуса. Підтверджую думки Михайла Стрельбицького, Анатолія Подолинного, Григора Мовчанюка, Михайла Каменюка, Тетяни Яковенко про літературу, створену подолянами, – це й справді не менше сотні цікавих імен. Літературознавці, котрі зросли на Поділлі, увійшли до лав НСПУ, досі не вели мову про точний відлік у хронологічній градації поколінь ВОНСПУ, не зазначають вони також і дат, пов'язаних із переформатуванням творчості, перезавантаження свідомості авторів, хіба вказують на вплив Чорнобильської трагедії, утворення суверенної держави, появи майданів, Революції Гідності та війни на сході країни. Окремі критики, як-от Ніна Гнатюк, Василь Кобець, Віктор Мельник, Андрій Стебелев, Дмитро Штофель, Віталій Борецький, Віктор Крупка зверталися до впливу стилів, зокрема, високого українського модернізму (шістдесятників), рідше згадуючи андеграунд і репресії, а також період «заморозків» (це вже царина досліджень Ольги Пуніної, Олега Солов'я,

Ірини Зелененької). А тому ми розуміємо, що поділ на «десятників» (а тепер уже й «тисячників») серед письменників, котрі з'явилися в ХХ та в ХХІ столітті, зберігає свою умовність [7]. Після тоталітарна криза сприяла тому, що спілчани поступово відійшли від лекального письма, що дозволяло свого часу обійти вульгарний соцреалізм і одурити тоталітарну критику. Послаблення й знищення політичної цензури до кінця ХХ століття каталізували зміни в літературі України. ВО НСПУ ширшала, так би мовити, помолодшала, однак іще не стала абсолютно іншою чи власне постмодерністською, чи післяпостмодерністською. З'явилися й зарясніли неформальні літературні угруповання. І це виглядає природно, а не штучно; ніхто вже не нав'язує манеру письма, а гострі дискусії, які виникають між організаціями та в лавах конкретних формацій, не нівелюють майстерність. Молода, здебільшого поставангардистська література на Вінниччині з'явилася пізніше, аніж у Житомирі, у Франківську чи в Львові. Подоляни не поспішають позбуватися традиціоналістського стилю письма, модерністських ознак. А от поезія, так би мовити, старшого й середнього поколінь вінничан, котрі прийшли в літературу до «дев'яностників» і «двотисячників», мають ознаки перехідні. Проте й це природно, бо гармонія співіснування різності полягає в несподіванці контрастів та паралелей [9, с.6].

Перезавантаження й оновлення літератури, створеної на берегах Божої ріки, відбувається під гаслом усвідомлення європейськості української нації, воно розпочалося з високого модернізму (із Василя Стуса й Євгена Гуцала), хоча регіональні ознаки й форми літературного процесу (яблуневоцвітність, певні романтичні латентність і наївність) ще подекуди зберігаються, їх видно в трибунних закликах, у наслідуваннях класиків [10]. Проте в цьому різностиглому гроні видно справжні, настояні плоди натхнення.

Поділ на покоління, розрізнення поколіннєвих переживань серед талановитих подолян, видається доцільним і своєчасним. При цьому орієнтиром слугує написання яскравих творів, оприлюднення або знакова поява в друці. Оскільки каталізатором змін у вінницькій белетристиці стала

відлига, а подоляни потяглися до київських вишів навчатися, працювали в столичній пресі, то доцільно вести символічний відлік поколінь від відлигівців, окрім того, подільські відлигівці стали біля основ ВО НСПУ. Подоляни, які виступили після розвінчування культу особи Сталіна в пресі з публікаціями віршів, не стали належати до когорти київських відлигівців безпосередньо, ні в кінці 50-х років ХХ століття, ні на початку 60-х. Уже під завісу «відлиги» до руху шістдесятників долучилися (поряд із Євгеном Гуцалом, із Василем Стусом, Андрієм М'ястківським) Станіслав Чернілевський, Петро Перебийніс, Павло Гірник, Микола Луків, Михайло Каменюк, Ганна Чубач, Василь Кобець, Анатолій Подолинний, Галина Журба, Ніна Гнатюк, Михайло Стрельбицький, Тетяна Яковенко, Анатолій Бортняк, Дмитро Прилипко, Анатолій Звірик, Наталка Ткаченко, Леонід Пастушенко, Григорій Усач. До подільної літератури став дотичним поет із Гуцульщини Тарас Мельничук [4, с.6].

Подільські післяшістдесятники (рідше використовуваний термін – сімдесятники): Григорій Мовчанюк, Вадим Вітковський, Михайло Пащенко, Петро Гордійчук, Наталя Струтинська, Василь Гарвасюк, Іван Волошенюк, Володимир Рабинчук, Віктор Тимчук, Олександр Височанський та ін. [9, с.4]. Подільські вісімдесятники: Наталка Поклад, Микола Дмитренко, Віктор Мельник, Валентина Сторожук, Никанор Дубицький, Світлана Блонська, Петро Зарицький, Тетяна Приймасюк, Дмитро Пічкур, Жанна Дмитренко, Володимир Горлей, Юрій Боярунець, Олександр Височанський, Олена Вітенко, Василь Шевчук, Валентина Козак, Валентина Павленко [9, с.5]. Здебільшого, творчість цих авторів стала відомою в дев'яностих, після «перебудови». Поняття подільського післяшістдесятництва, вісімдесятництва та меж цих явищ перебуває в царині дискусій, як і загалом українське післяшістдесятництво (або постшістдесятництво) [4, с.15-18].

Дев'яностники з Вінниччини: Сергій Вдовиченко, Михайло Вдовцов, Віктор Рибачук, Андрій Стебелев, Оксана Шалак, Олена Герасименко, Петро Зарицький, Юрій Сегеда, Катерина Калитко, Ярослав Черногуз, Наталія

Науменко, Сергій Негода, Сергій Вдовиченко, Олеся Лященко, Олена Вітенко, Павло Кобець, Микола Гедз, Лариса Колесник, Зоя Тищенко, Анна Кіссо, Микола Завальний, Лариса Колесник, Володимир Красіленко, Леонід Куций, Микола Пасічник, Василь Коряк, Микола Задорожний, Юрій Хмелевський, Тетяна Приймасюк, Василь Вертипорох, Євген Таранюк. Окрему увагу тут звернемо на письменників і науковців, котрі після розгортання воєнних дій на сході України живуть і працюють на Поділлі, у Вінниці: це Олег Соловей, Ольга Пуніна, Ніна Урсані, Еліна Свенціцька, згадаємо тут і ветерана, героя війни Михайла Жиліна (на Вінниччині вони стали відомими уже в ХХІ столітті, хоча на півдні та на сході країни свого часу вели активну науково-мистецьку, просвітницьку й громадську роботу) [9, с.5]. Із визначенням такого явища як подільські дев'яностники, як бачимо, нема особливих труднощів, адже друкуватися в 90-х роках ХХ століття в незалежній Україні отримали змогу всі автори, не було вікового й, головне, тематичного цензу, з'явилося чимало гутірок та неформальних угруповань, літературно-мистецьких об'єднань, котрі дискутували й дисонували або ж були паралельні й дотичні до ВО НСПУ.

Двотисячники (іноді до них зараховують і дев'яностників, так званих пізніх дев'яностників, або ж толерантно уналежнюють авторів до обох поколіннєвих форматів): Сергій Татчин, Віталій Борецький, Ірина Зелененька, Катерина Девдера, Оксана Денисюк, Валентина Гальянова, Вікторія Гранецька, Ольга Зайцева, Руслана Мельничук, Дмитро Штофель, Оксана Барбак, Тетяна Коноваленко, Віктор Крупка, Світлана Блонська, Анатолій Мартинюк, Олексій Бойко, Олександр Стусенко, Ірина Федорчук, Анжела Веремій, Юрій Плясовиця та ін. [9, с.5].

Одне з найчисленніших поколінь – двітисячідесятники: Наталка Доляк, Микола Антощак, Олександра Бурбело, із вихованців студії ВДПУ імені М. Коцюбинського «Вітрила» (Сергій Шкабара, Юрко Юрчак, Вероніка Ганай), із Обласного об'єднання імені Василя Стуса (Анастасія Занузданова, Василь Задорожний), із «Інверсії серця» (Анастасія Ісько), із «Нового Шинку»

(Василь Пастушина), із «Зимової Вишні» (Алла Гавришко-Бабічева), Анатолій Мартинюк, Людмила Любацька, Лариса Сичко, Анастасія Дан та ін. [9, с.5].

У ХХІ столітті, із набуттям популярності оприлюднення творчості в світовій павутинці, відомими мережевими поетами серед подолян стали Сергій Татчин, Юлія Броварна (керівниця Вінницької організації АУП), Василь Пастушина (керівник відомої формації «Новий Шинок»), Сергій Шкабара, чи не найвідомішими прозаїками – Наталка Доляк і Вікторія Гранецька.. Зі здобуттям Незалежності України офіційні й неформальні мистецькі організації та формати, у першу чергу, Національна спілка письменників, Асоціація українських письменників, Український ПЕН, а також найвідоміші з подільських – Видавничий дім «Моя Вінниччина», «Лірики Т», «Новий Шинок», «Інверсія серця», «Зимова Вишня», відіграють важливу роль у цементуванні міжкультурного діалогу, зв'язків мистецтв, опрозоренні літературного процесу, його хронікалізації. Відзначимо тут синхронні форми співпраці ВО НСПУ з неформальними літературними об'єднаннями, із обласною та з міською владою, із територіальними громадами, забарвлюючи мистецьке Поділля по-новому й безпосередньо Вінницю позиціонуючи як історико-культурний центр європейського штибу. Тут потрібно наголосити на важливості праці Ніни Гнатюк та Вінницького земляцтва в Києві, Михайла Каменюка й Видавничого дому «Моя Вінниця», професора Анатолія Подолинного (згадаємо його хрестоматійні праці про подільську літературу), Вадима Вітковського й Валентину Сторожук із часописом «Вінницький край», Василя Кобця як очільника Конгресу інтелігенції Вінниччини, об'єднання імені Василя Стуса та «Стусового коло», фундатора кількох премій і часопису «Собор», Андрія Стебелева зі щорічними міжнародними і всеукраїнськими фестивалями та ваговитими антологіями, Віктора Мельника з яскравими перекладами та з критикою й есеями про мистців-подолян зламу століть, Тетяни Яковенко та Михайла Стрельбицького з літературознавчими вишуками та вихованням двотисячників, Віталія Борецького із плідною роботою над альманахом «Експрес-Молодість», Олену

Герасименко, Володимира Горлея та Анну Кіссо (Заболотну) із волонтерськими та менеджерськими проектами для мистців і талановитої молоді Вінниччини та ін.

У XXI столітті в Вінниці молодих авторів все більше, а саме місто (за висловлюванням Вадима Вітковського) перетворюється на краєзнавчу столицю України. При цьому молоді поети все частіше звертаються до верлібрів, до неримованих ритмізацій, прозаїки – до новелет, есеїв, образків, меседжів, драматурги – до етюдів, монодрам; більш ємкою й найширше презентованою залишається поезія. Традиційне силабо-тонічне віршування не зникло, воно все ще властиве ліричним, ліро-епічним та публіцистичним творах старшого покоління (післяшістдесятників, вісімдесятників і дев'яностників). У білих віршах молоді в XXI столітті почали домінувати спершу урбаністичні мотиви, а потім власне ігрові елементи (травестія та бурлеск, каламбури, загадки, ребуси). Часто подибуємо гостру іронію, градацію, оксиморони та експерименти з мовою (із фонікою, із обривом реплік і слів, із окремими групами лексики, до прикладу – із соціальними діалектами й із макаронізмами). У науковців Віталія Борецького, Ірини Зелененької та Віктора Крупки в статтях, у виступах та в медійних оглядах про літературно-мистецьке життя Поділля з'явилися нові слова, що швидко наблизилися до термінологічного використання: прикол, химерики, хайпер та ін. Із молодією літературою Вінниччини першого двадцятиліття XXI століття доречно проводити цікаві паралелі, вони об'єктивно помітні завдяки розгерметизації авторів, налагодженій комунікації в межах країни й за її межами. До прикладу, ігрові вишуки Володимира Цибулька продовжили подоляни з «Нового Шинка» (лідер Василь Пастушина). Іронічну та пародичну лінії спочатку поєднав у публіцистичних віршах Олександр Стусенко, а з початком війни на сході, взявши у ній участь, повністю присвятив себе визвольній проблематиці, хоча серед поетів-воїнів, вихідців із Поділля, найбільш відомий в Україні Борис Гуменчук, із Вінниччини безпосередньо – Андрій Стебелев, Сергій Вінницький, Влад Сорд, назвемо тут і поета Богдана Куценка, який займався

волонтерством. На Поділлі нема такого літератора, який би хоча б дотично в віршах не звернувся до проблем Євромайдану, Революції Гідності, анексії Криму й війни на східних теренах країни. У цьому сенсі прикметною є поезія материнського болю, так звана побратимська поезія, а також поезія жіночих втрат (назвемо тут імена Катерини Калитко, Валентини Сторожук, Ірини Зелененької, Олени Герасименко, Жанни Дмитренко, Ірини Федорчук та ін.). Відзначимо тут, що подоляни не політизують воєнну тематику й не кваліфікують її, як і поки не вдаються до вбивчої конкретики та хронікальності подій, очевидно, подібні відкриття в літературі вінничан попереду.

Медитативна глибина з несподіваними емоційно-філософськими загостреннями властива віршам Михайла Каменюка, Сергія Татчина, Петра Зарицького. Костенківський філософський мінор близький віршам Тетяни Яковенко, Валентини Сторожук, Тетяни Коноваленко, цвєтаєвський, ахматівський – творам Руслани Мельничук, Анни Кіссо. Капілярність, етноімагологія – домінанта версифікацій Ірини Зелененької, Катерини Девдери, Катерини Калитко, спазматичність і рефлексійність – ліричних мініатюр Олени Герасименко, Ольги Зайцевої, Руслани Мельничук. Вільність форми і відвертість вирізняє ліричний космос Віталія Борецького, Миколи Антошака, Віктора Крупки. Шокує еkleктичними змішуваннями думок у віршах Сергія Шкабари, Дмитра Штофеля, Василя Пастушини. У площині видозміни жанрових різновидів епічних творів, витворюючи цілу конфліктологію в межах одного полотна, Наталка Доляк. Етнологічні, краєзнавчі й країнознавчі твори домінують у поетів Петра Перебийноса, Анатолія Подолинного, Михайла Каменюка, у прозаїків – Миколи Рябого, Лариси Сичко. Епатажність та експеримент на рівнях змісту й форми, чутливість до інших видів мистецтв, до мовних впливів – у Віктора Мельника, Андрія Стебелева, Віктора Крупки. Звернення до заборонених тем (наслідки техногенних катастроф, Голодомор, сексуальність і табу, девіантна поведінка й безхатьки, Біблія й Апокаліпсис зокрема помітні в поезії Валентини Гальянкової, Вікторії Гранецької, Олександра Стусенка, Василя Пастушини. А

тому контрадикторною й класичною на фоні авторів, котрі стали відомими загалу в XXI столітті, бачиться поезія Ганни Чубач, Ніни Гнатюк, Василя Кобця. При цьому в сучасній поезії залишилося у спадок від XX століття переповнення римованого твору осмисленням соціальних проблем, декларативність, рустикальні мотиви та патетика навколо історичної пам'яті, що знаходимо в віршах Жанни Дмитренко, Володимира Горлея, Олени Вітенко, Алли Гавришко-Бабичевої. І хоча старші покоління не відмовилися в XXI столітті від трибунності й пафосу, близького до симоненківського, від наслідування Шевченкових інтонацій, ми таки можемо вести мову про подільську літературну школу, в фундаментуванні якої не останню роль відіграла Вінницька організація Національної спілки письменників України [8]. Нагадаємо тут принагідно, що є кілька відомих шкіл української літератури, поезії – найбільшою мірою (Київська, Галицька та Станіславська) [7], що вирізняються різкою відмовою від пафосу вже в 90-х роках XX століття, віддаленням від строфічної будови віршів, відходом від певних риторико-патріотичних акцентів [9].

Отже, подоляни, вінничани (чи не найбільшою мірою) взяли певний реванш, вирівнялися на цікавій літературній мапі XXI століття; своєрідне мистецьке перезавантаження відбулося з появою Євромайдану, Революції Гідності, війни (АТО /ОСС). Регіональні форми літератури Поділля, що об'єктивно існують, а також невтішна вузька містечковість, провінційність – це те, що буде простежуватися на контрасті до постійних переосмислень шляхів творення різними поколіннями, на контрасті до поколінневих переживань. А прогресивна, окреслена в критиці інакшість віршів чільних постатей літературного процесу, інакшість цих таки постатей, а також буремні, трагічні події XXI століття зміцнили свідомість подолян, вплинули на розмивання меж васальної регіональності. Але якщо подільська літературна школа природно розвинулася на рідних теренах, то східноукраїнська власне літературна, літературно-критична школа, яка відбулася значно раніше, стала

витісненою зі свого звичного побутування (її лідери Олег Соловей, Ольга Пуніна, Михайло Жилін живуть і працюють у Вінниці).

Вірші подільських традиціоналістів, від Григора Мовчанюка до Дмитра Пічура та від Юрія Хмелевського до Анжели Веремій, перенасичені так званою «яблуновоцвітністю» (із висловлювання Віталія Борецького), при цьому двотисячники й двітисячідесятники надуживають іронічною переоцінкою всього, що відбулося з країною у хроносі. Але, попри гострі дискусії між формальними та неформальними літературно-мистецькими формаціями, зв'язок між літературними поколіннями не обірвався, також не сталося відкритого конфлікту між традиціоналістами й авангардистами (нині – поставангардистами), у поглядах на вектор розвитку культури України вони дійшли спільного знаменника.

Отже, на сучаснішому етапі розвитку літератури мистецькі формації Поділля, Вінниччини як ядра, зокрема, знаходяться в перманентному діалозі. Складний процес у мистецтві слова в контексті розуміння нашаровуваних зі століття в століття трансформаційних міжпоколінневих відносин, гармонійних і конфліктних, може розглядатися нині й надалі покрізь призму ідеї еволюції нації та держави в їхніх міжнародних, європейських зв'язках та взаєминах, із опорою на певні традиційні синергетичні моделі самовідтворення, із апеляцією до оновлення й до своєрідного самопродукування суспільства. Прогнозуємо, що надалі можна буде концептуалізувати соціальний простір взаємодії мистецьких поколінь.

Зауважимо, що неминуча зміна кожного з історико-культурних поколінь є травматичною або драматичною, зрідка вона не викликає стресів у галузі, у носіїв та в користувачів культурного продукту, часто провокує складні трансформаційні процеси та конфлікти. Але в такий спосіб вигідно актуалізуються ті національні, європейські, світові цінності, що формують державницьку (від поколінневої до народної) етику, котра захоплює, вбирає в себе й трансформує, видозмінює, нарощує цінності щонайменше трьох

поколінь (сучасного, попереднього (або кількох попередніх) і майбутнього (майбутніх)).

Список літератури

1. Антологія сучасної української літератури. Армія. Мова. література. Віра. Упорядник Віктор Терен. Вступне слово Петра Порошенка. Київ-Харків : Майдан, 2019. 303 с.
2. Галета О. Від антології до онтології : антологія як спосіб репрезентації української літератури кінця ХІХ – початку ХХІ століття : монографія. Київ : Смолоскип, 2015, 640 с.
3. Дзюба І. «З криниці літ» : твори. У 3-х т. Т. 3. Київ, 2007. 592 с.
4. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років ХХ століття в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
5. «Інверсія серця» – із покоління двотисячників : Хрестоматія зі сучасної молодшої української літератури / Упорядкування, вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті Ірини Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. 226 с.
6. Крупка В. Імперативи родового буття в ліриці Петра Перебийноса // Молодий вчений : науковий журнал, 2016. №6 (33), ч. III. С. 362–365.
7. Крупка В. Художній світ Володимира Забаштанського : монографія. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. 228 с.
8. Крупка В. «Браїлівські балади» Володимира Забаштанського: проблема жанру // Слово і час, 2003. № 12. С. 64–70.
9. Подільські божичі : посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. А. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 332 с.
10. Подільські криниці. Хрестоматія з літератури рідного краю Вінниця. За ред. та упор. А. Подолинного. Вінниця : Континент ПРИМ, 1994. 480 с.

11. Поляруш Н. Степан Руданський в рецепції Агатангела Кримського // Перша Шаргородська наукова історико-краєзнавча конф-ція 17-18 жовтня 2014 р. [Текст] : збірник наукових праць / Ред. колегія: С. Гальчак (голов. ред.), Ю. Зінько (співголова), А. Войнаровський (відп. секретар) та ін. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2014. С. 208–210.

12. Поляруш Н. Зображення національного характеру в химерних романах Є. Гуцала // Тези доповідей тринадцятої обласної Вінницької історико-краєзнавчої конференції. Вінниця, 1994. С. 14–18.

13. Поляруш Н. Неокласики (Микола Зеров і Михайло Драй-Хмара) крізь призму спогадів Юрія Клена // ХХ століття: від модерності до традицій: Творчість Юрія Клена і міжвоєнна доба в українській літературі. Вінниця, 2012. Випуск 2. С. 202–209.

14. Поляруш Н. Павло Богацький крізь призму спогадів «З пережитого». Творчість Павла Богацького в контексті української літератури ХХ століття : збірник наукових праць / Ред. колегія: Н. Поляруш. Вінниця : ТОВ «Нілан - ЛДТ», 2017. Вип. 5. С. 48–53.

15. Поляруш Н. Микола Євшан в оцінці літературно-критичної думки ХХ – початку ХХІ століття : збірник наукових праць. Випуск 6 / Ред. колегія: Н. Поляруш (голов. ред.), В. Ткаченко (заступ. голов. ред.), І. Зелененька В. Крупка. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 51–57.

16. Тарнашинська Л. «Антропотопос «покоління»: антропологічний, соціокультурний, естетичний зріз// Slavica Wratislaviensia CLXIV [№ 164]; ред. Олег Белей. Вроцлавський університет, 2017, s. 21-31.

17. Ткаченко В. Епістолярний діалог Миколи Євшана та Ганни Барвінок / Постать Миколи Євшана в контексті розвитку українського модернізму : Збірник наукових праць. Випуск 6. Ред. колегія: Н. Поляруш, В. Ткаченко, І. Зелененька, В. Крупка. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 60 – 68.

18. Ткаченко В. Дитячий світ Леоніда Мосендза // ХХ століття: від модерності до традицій. Збірник наукових праць. Естетика і поетика творчості

Леоніда Мосендза / Редакційна колегія. Вінниця : Планер, 2010. Випуск 1.
С. 262–269.

19. Ткаченко В. Творчі стосунки Михайла Коцюбинського та Ганни Барвінок крізь призму їх листів // Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Серія «Філологія», 2005. С. 48–51.